

David G. Hirsch
Bibliografer Srednjeg Istoka
Charles E. Young Research Library, UCLA

POSJETA GAZI HUSREV-BEGOVOJ BIBLIOTECI U SARAJEVU OD 07-18 JUNA 2004. GODINE*

Uvod

Gazi Husrev-begova biblioteka je osnovana 1537. godine, zajedno sa Islamskom školom (medresom). Gazi Husrev-beg, Osmanlijski namjesnik Bosne, osnovao je najstarije visoko-obrazovne institucije u Sarajevu za izučavanje sufijske filozofije (hanikah) nekih šest godina ranije. U njegovom testamentu (vakufnami) koji se tiče izgradnje medrese, dobrotvor (vakif) je zahtijevao da "...što god pretekne od troškova za gradnju, neka se koristi za kupovinu dobrih knjiga, koje će se upotrebljavati u spomenutoj medresi, za one koji će ih čitati i one koji se bave naukom da kopiraju iz ovih knjiga". Iz tog razloga ova biblioteka se smatra prvom i najstarijom kulturnom institucijom Bošnjaka.

Biblioteka je ostala u sklopu Kuršumlje medrese sve do 1863. godine, kada je zbog nedovoljnog prostora bila premještena u veću prostoriju uz Begovu džamiju. Tu je ostala sve do 1935. godine kada je ponovo premještena zbog povećanog knjižnog fonda. Njena nova lokacija je bila zgrada ispred Careve džamije. Biblioteka i njen bibliotečki fond bili su smješteni tu sve do početka rata u Bosni i Hercegovini 1992. godine, kada je zbog sigurnosnih razloga bila prinuđena da se premjesti i svoju bibliotečku kolekciju rasporedi na nekoliko mnogo sigurnijih lokacija u gradu.

Osnov bibliotečke kolekcije čine rukopisi na arapskom, turskom i perzijskom jeziku. Taj broj orijentaciono iznosi 10.000 kodeksa, koji čine

* Gospodin David G. Hirsch posjetio je Gazi Husrev-begovu biblioteku u cilju unapređenja rada Biblioteke. Posjeta je organizovana od strane Ambasade Sjedinjenih Američkih država u Sarajevu. Ovom prilikom izražavamo zahvalnost gospodinu Hirschu za njegove sugestije i preporuke i Ambasadi SAD-a u Sarajevu koja je organizovala ovu posjetu.

Biblioteku jednom od najvećih te vrste u Evropi. Rukopisi vode porijeklo iz različitih dijelova islamskog svijeta, posebno iz velikih centara islamske kulture i nauke kao što su: Istanbul, Meka, Medina, Kairo i Bagdad. Značajan broj ovih rukopisa vodi porijeklo iz bosanskih gradova i sela gdje su mnogi Bošnjaci-muslimani pisali originalne radove ili su kopirali knjige drugih autora iz svih tada poznatih naučnih disciplina.

Cjelokupna bibliotečka kolekcija postajala je većom zato što su mnogi pojedinci darovali ili donirali knjige Biblioteci. Ponekad su cjelokupne privatne biblioteke davane kao poklon. Brojni rukopisi i druge vrijedne knjige, kao i nekoliko privatnih biblioteka, bile su kupljene od strane Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini za ovu biblioteku.

Bibliotečka kolekcija danas broji nešto više od 60.000 svezaka. Pored rukopisne kolekcije postoje i druge kolekcije štampanih knjiga, periodike i historijskih dokumenata na arapskom, turskom i perzijskom uz bosanski i ostale evropske jezike. Dok su sve predmetne oblasti predstavljene u kolekciji rukopisa, mnogi arapski rukopisi bave se islamskim naukama dok turski rukopisi obrađuju književnost a perzijski rukopisi bave se uglavnom klasičnom perzijskom literaturom. Fond periodike posjeduje najstarije novine i časopise štampane u Bosni i Hercegovini. Bosanska periodika devetnaestog vijeka, kao i turski jezik i bosanski jezik arapskog pisma, poznatim kao arebica su predstavljeni. Arhivska kolekcija sastoji se od dokumenata vezanih za historiju Bosne i Hercegovine iz perioda osmanlijske uprave. Biblioteka također ima značajnu kolekciju od 1.400 vakufnama i 86 sidžila (sudski zapisi i protokoli) šerijatskog suda u Sarajevu. Treba spomenuti da je cjelokupni bibliotečki fond ove Biblioteke sačuvan u zadnjem ratu. Imajući na umu nivo razaranja i uništavanja Bosanske kulturne historije, bibliotečki fond predstavlja danas jedini izvor za izučavanje historije i kulturnog naslijeđa Bošnjaka i islamskih nauka.

Osnovne djelatnosti ove biblioteke su nabavka, katalogizacija, obrada, zaštita i osiguravanje pristupa bibliotečkoj građi za naučne i istraživačke svrhe za sve pojedince koji su uključeni u istraživanje ovih disciplina.

Katalogizacija

Biblioteka je uradila značajan posao na katalogizaciji svog rukopisnog fonda. Dvanaest svezaka štampanih kataloga je štampano i kompjuterski pohranjeno u bazu podataka urađenih u programu *Filemaker*.

Knjige koje su napisane na arapskom, perzijskom, osmanlijskom turskom jeziku, kao i latinično pisane knjige i periodična izdanja su katalogizirana u posebne baze podataka urađene u programu *Filemakera*. Trenutno ni jedna od ovih baza podataka nije dostupna za pretraživanje preko interneta. (napomena M.J.; sada jesu)

Tokom pretrage web-stranica, zaposleni u Gazi Husrev-begovoj biblioteci imali su priliku vidjeti katalogizaciju rukopisa, knjiga i periodike u bibliotekama Amerike i u Arapskom svijetu. Pretraživani su katalozi Kongresne biblioteke, Državnog univerziteta Ohajo, Univerziteta Harvard, Univerziteta u Mičigenu, UCLA/ Kalifornijskog univerziteta Los Andelos i Univerziteta Ujedinjenih Arapskih Emirata. Državni univerzitet Ohajo i Univerzitet Ujedinjenih Arapskih Emirata koriste dvojezičke arapsko-engleske *software*. Univerzitet u Mičigenu u potpunosti osigurava kataloge svojih rukopisa na svom *on-line* katalogu. Bibliotekari su, također, imali priliku da pregledaju kataloške zabilješke i na *OCLC* i *RLG* bazi podataka zapis Normativne jedinice u Kongresnoj biblioteci i *RLG* centralni katalog baza podataka. Diskutovali smo također o projektima saradnje kao što su Srednjoistočni mikrofilm-program i *OACIS* bazi podataka periodike Srednjeg Istoka koje su pohranjene na Univerzitetu Yale. Kontakt-informacije za različite kompanije *software* i bibliografske baze podataka osigurane su članovima kolektiva Biblioteke.

Preporuke

Dok bibliotekari - katalogizatori vladaju intelektualnim procesom katalogizacije, neke modifikacije trebaju se uraditi i neke važne odluke trebaju se donijeti.

Bibliotekari trenutno koriste prihvaćene referentne izvore u mjeri u kojoj su im dostupni kada formiraju oznake arapskih autora.

Biblioteka katalogizira svaki primjerak svake knjige pojedinačno. Dok stare i rijetke knjige mogu da se razlikuju od primjerka do primjerka, većina knjiga iz 19. i 20. vijeka se ne razlikuju međusobno. Prirodno, pojedinačna bibliografska bilješka treba da je dovoljna za svaki naslov istog izdanja. Ako se čuva više od jedne knjige, dodatni primjerak treba se dodati kolekciji ili da se primjerak registruje.

Arhivska kolekcija

Arhivska kolekcija sastoji se od oko 500 metara dokumenata. Ona u sebi sadrži veoma važne dokumente od 1880. godine, slijedeći period Drugog svjetskog rata. Predmeti koje obrađuje tiču se odnosa između reisul-uleme i drugih vjerskih autoriteta i vlade. Ovi dokumenti su izuzetno važni za historičare i mogu otkriti značajne detalje svakodnevnog života muslimana 19. i 20. vijeka Bosne.

Pored arhivskih dokumenata, Biblioteka čuva stare bosanske razglednice, preko 8.000 slika, negativa i slajdova, starih i novih, te smrtovnice umrlih osoba. U bibliotečkoj muzejskoj kolekciji nalaze se historijske mape. Trenutno pohranjivanje ove vrste dokumenata koje se praktikuje je neadekvatno. *Ovi dokumenti treba da se pohrane u trajni - nekiseli papir i stave u posebna spremišta.*

Preporuke

Prostor koji je trenutno obezbjeđen za ovu vrstu materijala je nedovoljan. Ovi jedinstveni dokumenti trebali bi biti odvojeni sa nekiselim papirom i pohranjeni u trajne kutije. Kutije koje se trenutno koriste mogu biti trajne - nekisele, ali papir koji se koristi da se odvoji svaki dokumenat je, ustvari, papir za pakovanje mesa. Mnogi od ovih dokumenata su požutjeli i izlomljeni. Potrebno je da budu snimljeni ako se želi njihov intelektualni sadržaj sačuvati. Nivo trenutnog opisa dokumenta je minimalan.

U toku moje posjete pokazao sam slike Baze podataka *online* Arhiva Kalifornije <http://www.oac.cdlib.org/> kao primjer za katalogiziranje i arhiviranje slika.

Preporučio bih, također, da bibliotekari arhivari istraže Kongresnu biblioteku štampanog i fotografisanog *online* kataloga koji se može pretraživati na web-stranici <http://www.loc.gov/rr/print/catalog.html>. Oni su odskoro uključili i kolekciju sultana Abdul-Hamida II. Ovaj *online* katalog postao je dostupan od kako sam bio u posjeti Sarajevu.

Servis reprografije

Gazi Husrev-begova biblioteka je nadmašila mnoge američke biblioteke u mikrofilmskim mogućnostima kao i sa mogućnostima

snimanja. Oni su uspješno filmovali i skenirali blizu 6.000 rukopisa koje se mogu dobiti po prihvatljivoj cijeni na zahtjev istraživača i bibliotekara.

Neka generalna zapažanja

Sa predstojećim i neophodnim promjenama koje će se odraziti na servis u biblioteci, vrlo je važno da Gazi Husrev-begova biblioteka misli o tome šta je njena misija/zadatak, ko će biti njeni korisnici, koju vrstu građe će nabavljati i koju vrstu usluga će pružati. Bilo bi nemoguće nabavljati materijale iz svih oblasti i na svim jezicima. Jasne smjernice u tom smislu treba da se utvrde. Mnogi uzorci/primjeri zadataka biblioteke kao i primjerci politike razvoja bibliotečke kolekcije mogu se naći na web-stranicama. Ja ću biti sretan da obavim istraživanje u ovoj oblasti ako se to od mene zatraži.

Zaposleni u biblioteci pretežno osjećaju da je katalogizacija i razmjena urađena dobro u njihovoj instituciji. Postoji zabrinutost izražena u nedostatku jasne nabavne politike i odsustva godišnjeg budžeta za nabavku knjiga i časopisa. Trenutno nema pretplate na periodična izdanja. Svi materijali su dobiveni kao poklon. Neki zaposleni osjećaju nužnost da se uradi organizaciona shema sa opisima poslova za svako pojedino mjesto. Trenutno nema kriterija za napredovanje u okviru ovog sistema, zbog toga ima vrlo malo poticaja za uposlene da dostignu viši nivo efikasnosti. I pored toga, zaposleni pokazuju visok stepen profesionalizma. Mnogi zaposleni objavljuju i uključeni su u istraživačke projekte kao dio njihovih redovnih obaveza.

Služba za rad sa čitaocima

Zaposleni u Biblioteci imaju malo iskustva sa radom u javnom servisu. Pošto se planira da Biblioteka kreće više prema javnom servisu, zaposleni bi trebali da se obuče za pružanje usluga široj javnosti kao i grupama koje, možda, i nemaju znanja u oblasti Bliskog Istoka i islamskih nauka. Potreba prosječnog korisnika je neophodno različita od potrebe specijaliste istraživača.

Biblioteka treba da unaprijedi saradnju sa Fakultetom islamskih nauka. Ima mnogo toga da bude urađeno na saradnji između ove dvije institucije. Bibliotekari u Gazi Husrev-begovoj biblioteci trebaju preuzeti

lidersku ulogu u pripremi bibliotekara Fakulteta a studenti sa Fakulteta trebaju se podsticati da koriste prednosti bogate kolekcije Biblioteke. Ima dosta prvorazrednog izvornog materijala koji bi se mogao koristiti na višem stepenu istraživanja vezanog za historiju Islama u Bosni. Imao sam priliku posjetiti Fakultet islamskih nauka i njegovu malu biblioteku sa dr. Mustafom Jahićem, gospođom Julie O' Regan i gospodinom Douglasom Ebnerom. Bili smo toplo primljeni od strane dekana Fakulteta dr. Enesa Karića. Pored diskusije o akademskim programima koji se nude na Fakultetu, razmatrali smo i mogućnosti saradnje između Fakulteta i Gazi Husrev-begove biblioteke.

Postoje i druge ustanove sa znatnom kolekcijom vezanom za Islam i saradnja sa njima bila bi veoma poželjna. Ovo uključuje između ostalog Bošnjački institut i Nacionalnu biblioteku Bosne i Hercegovine. Imao sam sreće da posjetim ove centre u toku moje posjete Sarajevu. Kolekcija Bošnjačkog instituta sadrži bit modernih arapskih i perzijskih knjiga i periodike koje u velikoj mjeri nadopunjuju kolekciju Gazi Husrev-begove biblioteke, dok kolekcija Nacionalne biblioteke sadrži rukopise na srednjoistočnim jezicima. Javno dostupan online katalog, uključujući posjed svih ovih institucija, bio bi vrijedan pogodak.

Gazi Husrev-begova biblioteka bila bi idealna za formiranje društva "Prijatelji Biblioteke". Od takvog društva mogla bi se tražiti pomoć u prikupljanju novaca za specijalne potrebe Biblioteke.

Reisu-l-ulema je završio doktorat na Univerzitetu Čikago i imao je priliku da vidi kako američke biblioteke funkcionišu. Tokom naše posjete pokazao je veliku zainteresovanost za aktivnosti Gazi Husrev-begove biblioteke i oduševljen je idejom da vidi značajnu ulogu Sarajeva kao svjetskog centra za obrazovanje i kulturu.

Gazi Husrev-begova biblioteka ima potencijal da bude glavni centar u regionu za izučavanje islamskih nauka pored toga što je značajan kulturni centar koji će pomoći obrazovanju domaćeg stanovništva. Želim im svaki uspjeh u budućem radu.

Moja iskrena zahvalnost g-đi Julie O' Regan i Douglasu Ebneru iz američke ambasade za organizovanje posjete i pomoć koju su mi pružili u toku posjete kao i dr. Mustafi Jahiću, direktoru Gazi Husrev-begove biblioteke, za njegovu ljubaznu pomoć i gostoprimstvo u toku moje posjete njegovoj Biblioteci.